

עקירת דבר מן התורה 2

שולחן ערוך יורה דעה סימן רמו סעיף כא

יגיע כפיך כי תאכל וגו' (תהילים קכח, ב). וכל המשים על לבו לעסוק בתורה ולא לעשות מלאכה להתפרנס מן הצדקה, הרי זה מחלל השם ומבזה התורה, שאסור ליהנות מדברי תורה. וכל תורה שאין עמה מלאכה, גוררת עון וסופו ללסטם הבריות. (לשון הטור). וכל זה בבריא ויכול לעסוק במלאכתו או בדרך ארץ קצת ולהחיות עצמו, (רבינו ירוחם ורבינו יונה נתיב ב' ו"כ הרמ"ה), אבל זקן או חולה, מותר ליהנות מתורתו ושיספקו לו (לכ"ע). ויש אומרים דאפילו בבריא מותר (בית יוסף בשם תשובת (ה) רשב"ץ / ח"א, קמ"ז, קמ"ח/).

ש"ך יורה דעה סימן רמו

כ ויש אומרים דאפילו בבריא כו' מותר ולכן נהגו כו' - עיין בכסף משנה פ"ג מהלכות תלמוד תורה האריך לדחות דברי הרמב"ם והאריך להביא ראיות להמתירין והב"ח כתב גם הבית יוסף סתם דבריו ולא פירש הדחיות לראיות הרמב"ם גם לא ה' ראה מקום הראיה כו' ובאמת אע"פ שלא ביארו בבית יוסף כתבו בביאור בכ"מ וסיום דבריו שם הכלל העולה שכל שאין לו ממה להתפרנס מותר ליטול שכרו ללמד בין מהתלמידים עצמם בין מהצבור, אחרי הודיע ה' אותנו את כל זאת אפשר לומר שכונת רבינו כאן הוא שאין לאדם לפרוק עול מלאכה מעליו כדי להתפרנס מן הבריות כדי ללמוד אבל ילמוד מלאכה המפרנסת אותו אם תספיקנו מוטב ואם לא תספיקנו יטול הספקתו מהצבור ואין בכך כלום ואפילו נאמר שאין כן דעת הרמב"ם אלא כנראה מדבריו בפירוש המשנה הא קי"ל כל מקום שהלכה רופפת בידיך הלך אחר המנהג וראינו כל חכמי ישראל קודם זמן רבינו ואחריו נוהגין ליטול שכרם מהצבור וגם כי נודע שהלכה כדברי רבי' בפי' המשנה אפשר שהסכימו כן כל חכמי הדורות משום עת לעשות לה' הפרו תורתך שאלו לא היה פרנסת הלומדים והתלמידים מצויה לא היו יכולין לטרוח בתורה כראוי והיתה התורה משתכחת חס ושלום ובהיותה מצויה יוכלו לעסוק ויגדיל תורה ויאדיר ע"כ וגם מהרש"ל פרק אלו טרפות סי' ט' כתב להחזיק המנהג ומסיק ואמת שאם לא כן כבר היתה בטלה תורה מירושלם כי אם אפשר לכל אדם לעסוק בתורה ולהחכים בה וגם להתפרנס ממעשה ידיו ועוד אני אומר מי שהוא בעל ישיבה ומרבין תורה ברבים וצריך עתים קבועים מחולקים חציה לו וחציה לאחרים ואי אפשר לו שילך מביתו כי אם לדבר מצוה עון הוא בידו אם לא יקבל מאחרים אפילו יודע מלאכה וחכמה שיוכל ליגע בה ולהרויח כדי לפרנס את ביתו בזה יבזזו לו באהבת התורה ולומדיה כי אי אפשר שיבטל מלמודו אכן אם יש לו ממון כבר המספיק לו להחיות את עצמו ולהלות ברבית והדומה לו שאין ביטול תורה כלל אז עון הוא בידו ליהנות משל צבור אלא יגיע כפו יאכל ומה שמקבל מהצבור יוציא להוצאת תלמוד תורה גם מחויבים הקהל ליקח מן החכם את מעותיו ולהרויח בהם ע"כ, וכן הב"ח האריך בהתרות אלו:

ש"ת אגרות משה יורה דעה ח"ב סימן קטז

בענין קבלת פרס לפרנסתם מהכוללים כדי שיוכלו להתגדל בתורה ט"ז אלול תשכ"ד. מע"כ ידידי מר אהרן יהושע דאראבנער שליט"א.

הנה בדבר ת"ח הרוצים להתעסק בתורה ולהחכים בה בידיעת התורה בכמותה ואיכותה ונהנים לפרנסתם ממה שנוטלים פרס בכוללים וכן הרבנים הנוטלים פרס והמלמדים עם תלמידים וראשי הישיבות הנוטלים פרס לפרנסתם אם שפיר עבדי או שיש מה להרהר אחר זה והיה מדת חסידות שלא להתפרנס מזה אלא ממעשה ידיו. הנה ודאי שפיר עבדי דכן איפסק ברמ"א יו"ד סימן רמ"ו סעיף כ"א שאפילו בריא מותר ומותר לחכם ולתלמידיו לקבל הספקות מן הנותנים כדי להחזיק ידי לומדי תורה שע"ז יכולין לעסוק בתורה בריוח. והש"ך סק"כ הביא אף מהכ"מ שפסק כן אפילו אם נימא שאין כן דעת הרמב"ם משום שכל חכמי ישראל קודם זמן רבנו ואחריו נוהגין ליטול שכרם מהצבור, ואף אם לדינא הלכה כרמב"ם הסכימו כן חכמי הדורות משום עת לעשות לה' הפרו תורתך שאילו לא היה פרנסת הלומדים והמלמדים מצויה לא היו יכולין לטרוח בתורה כראוי והיתה התורה משתכחת מירושלם ובהיותה מצויה יוכלו לעסוק ויגדיל תורה ויאדיר והוא לשון הכ"מ בפ"ג מת"ת ה"י בסופו. וכן הביא ממהרש"ל שכתב ואמת שאם לא כן כבר היתה בטלה תורה מירושלם כי א"א לכל אדם לעסוק בתורה ולהחכים בה וגם להתפרנס ממעשה ידיו, ומסיק יותר דעון הוא בידו אם לא יקבל מאחרים אפילו יודע חכמה ומלאכה שיוכל ליגע בה ולהרויח כדי לפרנס את ביתו בזה יבזזו לו באהבת התורה ולומדיה כי א"א שיבטל מלמודו עיי"ש, ולכן הוא דין ברור ופשוט שנתקבל בכל הדורות אם מדינא אם מתקנה דעת לעשות לה' הפרו תורתך שמותר לעסוק בתורה ולהתפרנס מקבלת פרס או ממה שהוא מלמד תורה לאחרים או שהוא רב ומורה הוראה, ואין להמנע מזה אפילו ממדת חסידות. ואני אומר כי אלו המתחסדים מצד שיטת הרמב"ם הוא בעצת היצה"ר כדי שיפסיק מללמוד ויעסוק במלאכה ובמסחר וכדומה עד שלבסוף הם שוכחים אף המקצת שכבר למדו ואינו מניחם אף לקבוע זמן קצר לת"ת, כי אם הראשונים כמלאכים אמרו שא"א לעסוק בתורה ולהחכים בה כשיעשה מלאכה להתפרנס ממעשה ידיו, כ"ש בדורנו דור יתמא דיתמי וגם אין לנו הנשים צדקניות שירצו לסבול עוני ודחקות כבדורותם, שודאי א"א לשום אדם להתגאות ולומר שהוא יכול לעשות מלאכה ולהחכים בתורה. לכן לא יעלה על מחשבתך עצת היצה"ר שיש בקבלת פרס דלומדים בכוללים ופרס דרבנים ומלמדים וראשי ישיבה איזה חטא וחסרון מדת חסידות, שהוא רק להסית לפרוש מן התורה. ומי יתן והיו נמצאים אנשים מתנדבים לפרנס הרבה ת"ח היו מתרבים בני תורה גדולי ישראל ובעלי הוראה כרצון השי"ת שאין לו בעולמו אלא ד' אמות של הלכה. ידידו מברכו בכוח"ט, משה פיינשטיין

ש"ת שרידי אש חלק א סימן עז

אם מותר לנערים ונערות לשיר ביחד שירי קדש

לידידי הרב הג' חו"ב סוע"ה וכו' מהר"י מאיר שליט"א

א

במכתבו מיום ח' טבת ש' ז' מתאר כת"ר את דרך החינוך של ארגון "ישורון" שנוסד בארץ צרפת לפני כמה שנים, שהוא מתנהג עפ"י שיטת החינוך שה' נהוג במדינת אשכנז לפני החורבן, ועכשיו קמו נגדו עוררים מצד חוג ידוע של חרדים, אשר לפי דעתם אין הדרך הזאת לפי רוח היהדות, כפי שהנחילונו אבותינו ורבותינו הקדושים.

והערעורים הם שנים: ערעור נגד צורת הארגון הזה, שהוא משתף בנים ובנות בעבודה ומאגדם לאגודה אחת, וערעור נגד המנהג שנהגו, שהבנים והבנות מזמרים יחד סעודות שבת או זמירות קודש אחרות. וכת"ר שואל בשם הועידה התורנית של הארגון "ישורון" אם מותר להם להמשיך את פעולתם בדרך שנהגו אותה עד כה או צריכים להפסיק פעולתם ולגרור לפירוד הארגון, כפי התיאור של כת"ר.

ב

ואשיב על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון. ערעורי החרדים בוודאי יש להם על מה לסמוך, שהרי עפ"י דין תורה צריך להפריש אנשים מנשים כדי שלא יבואו לקלות ראש, כמבואר במס' סוכה נ"א, ב: מאי תיקון גדול וכו' התקינו שיהיו נשים יושבות מבחוץ ואנשים מבפנים ועדיין היו באין לידי קלות ראש התקינו שיהיו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה, ועי' סוכה נ"ב, א: ומה לעתיד לבוא שעוסקים

בהספד ואין יצר הרע שולט בהם אמרה תורה אנשים לבד ונשים לבד וכו'. ועי' באר"ח סי' תקכ"ט סע' ד': חייבים בי"ד להעמיד שוטרים ברגלים וכו' שלא יתערבו אנשים ונשים בבתיהם בשמחה וכו'. ומטעם זה נמנעו בכל קהלות קדושות ליסד חברות שיש בהם תערובת אנשים ונשים, כידוע.

והערעור השני, וודאי שצודק הוא, עפ"י מה שנאמר בגמ' ברכות כ"ד, א: קול באשה ערוה, ויש מי שאמר שהאיסור הוא רק לשמוע קול אשה ערוה כגון אשת איש וכד' אבל לא קול אשה פנוי' שאיננה ערוה וטעו להימשך אחר לשון הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה פכ"א ה"ב וכן השו"ע אה"ע סי' כ"א סע' א', שכתבו ואסור לשמוע קול ערוה, אבל כבר הוכיח בשו"ת באר שבע שזו טעות ואין נ"מ בין נשואה ופנוי'. עי"ש בקונטרס באר מים חיים אות ג', ומדבריו יוצא שאף זמירות של שבת אסור לזמר בחורים עם בתולות.

ג

מכל מקום, כשנשאלתי ע"ז ממנהלי "ישורון" הוריתי להם שימשיכו את פעולתם עפ"י הדרך שהתוו להם גדולי אשכנז, שהיו צדיקים גדולים וכל [עמוד רטן] כוונתם היתה לשם שמים, להציל את הנוער מסכנת הטמיעה שהתפשטה באשכנז בימיהם ועי"כ הצילו כמה נפשות מישראל והצליחו לקרבם לתורה ולי"ש, וגדולי אשכנז היו בקיאים ומומחים בחכמת החינוך ולכן הצליחו במעשיהם להקים דורות שלמים של בעלי יר"ש והשכלה חילונית כאחד, מה שלא עלה בידי גאוני גדולי ליטא ופולין, לפי שלא ידעו לכונן את החינוך עפ"י תנאי הזמן. וידוע מה שסיפר הגאון מהר"י סלנטר זצ"ל בשובו מאשכנז ושם נזדמן עם הגה"צ ר"ע הילדסהיימר זצ"ל וראה אותו מרצה שיעורים בתנ"ך וש"ע לפני נשים צעירות ובתולות. וכה אמר: אם יבוא מי מרבני ליטא להנהיג כן בעדתו, וודאי שיעבירו אותו מכהונתו, וכן הדין. מ"מ הלאי שיהי' חלקי בגן עדן עם הגה"צ ר"ע הילדסהיימר. והטעם הוא משום "עת לעשות לה' הפרו תורתך", כמו שנבאר להלן.

והנה רבני פולין ואונגרן שנתגלגלו למדינת צרפת רואים את המנהגים החדשים שהנהיגו חרדי צרפת עפ"י שיטת גאוני וצדיקי אשכנז, והם מוחים נגדם בעוז, לפי שמנהגים אלו הם נגד דינים מפורשים בגמ' ופוסקים, כנ"ל. אולם אין הרבנים הנ"ל בקיאים בתנאי החיים השוררים במדינת צרפת ואינם רואים את המצב הירוד של היהדות שם. להיפך, בדרישותיהם הם מעמידים בסכנה את התפתחותו של הארגון הזה, אשר כבר הצליח הרבה בפעולתו החינוכית, כמו שתיאר כת"ר במכתבו וכל דבריו הם כנים ואמתיים, וזה ידוע לכל.

ד

ידוע כמה חזק שטף ההתבוללות בארץ צרפת וכמה גדול מספרם של נשואי התערובת במדינה זו. בניגוד לארצות אחרות ששם היהדות הולכת ומתגברת ומתנערת משפלותה, הנה בצרפת הטמיעה הולכת וגדלה. תנאי הסביבה הצרפתית המיוחדת, המצטיינת בקלות דעת ובדלות של עיון רציני מעמיק, רוח החירות והחופש והרדיפה אחרי נוחיות נעימה וזוהר חיצוני מקסים, גורמים להתפשטות מחלת ההתבוללות בארץ זו ורבים הם חלליה בקרב יוצאי רוסיה ופולין ר"ל, ואם לא יתאזרו ויתעודדו לאחוז בדרכי הצלה ולהקים פנת מגן לשרידים יחידים אשר יוכלו אחרי חינוכם ולימודם בקודש להכין דור חדש נאמן לה' ולתורתו, אם יזניחו את המעשה הבדוק והמנוסה של החינוך החרדי לפי שיטת גדולי אשכנז - סופה של יהדות צרפת גויעה וכלי' גמורה ח"ו. עת לעשות לה' וכו'.

עצם ההתאגדות של בנינים ובנות תחת דגל התורה והמסורה מהוה כח גדול של חיזוק ועידוד לרוח הנוער שהוא נתון תחת השפעה בלתי פוסקת של בית הספר הנכרי והסביבה הגויית. הגורם העיקרי למצב המעציב והמבאיש שנוולד בצרפת הוא לפי דעתי רגש הבדידות המעיק על לבו של הנוער היהודי. הנער, או הנערה היהודית, מרגיש את עצמו בודד ונעזב לנפשו. אין לו אחיזה נפשית בקרב הבית או המשפחה של הוריו וקרוביו. הבית והמשפחה של אחינו בצרפת נתרוקנו מנחלת אבותיהם וממסורתם של הווי יהודי חי ורענן, אין בהם סימן שלחיים ברוח היהדות. הרדיפה אחרי כסף ותענוגות - עולם עשתה שמות בקרבם וגרמה לפריקת עול תורה ומצוות. הצעיר היהודי כשהוא מגיע לגיל בוגר מרגיש א"ע בודד בעולמו. היהדות, כפי המתודה של הוראת הזקנים והישישים מסוג הישן, היא בעיניו חיים של נזירות ובדידות, והלימוד עצמו מורגש אצלו כשעמום מיגע, ואת היהדות הם רואים כעין גיטו רוחני של ימי הביניים שיש להחלץ ממנו בכל כוח.

הצעירים והצעירות בצרפת הם מנותקים מכל מגע ומשא חברות עם יהדות אמת מלאה חיים ותנועה, מכל לימוד מבדח ומושך את הלב, אין שום קשר בין איש לאיש, אינם מצטרפים ואינם מתחברים זה אל זה מחוסר אידיאלים משותפים, ולפיכך הם הולכים ונסחפים עם הזרם הזר של הסביבה הגויית. התוצאות ידועות למדי, הם הולכים ונטמעים ונבלעים בין הגויים, ולפיכך אני מקדם בשמחה ובברכה את הארגון "ישורון", שהוא עומד ונלחם מלחמת מגן לרוח ולתורתו. קודם כל הוא מגרש את הבדידות הנפשית ורוח היאוש והרפיון של הצעיר או הצעירה, בראותם כי לא אלמני ישראל ועדיין ישנם בתוכנו צעירים וצעירות שומרי תורה ומצוות. הם מעודדים זא"ז ברוח ומזרזים זא"ז שלא להתבייש מפני המלעגים מקרב אחיהם וקרוביהם. ודבר זה בלבד כדאי הוא להמליץ [עמוד רטן] זכות על האיגוד הכשר הזה נגד מקטרגיו. ואף הלימוד בבחורה בצורה נאה ומתוקנה הוא גורם חינוכי גדול שאין להמעיט את ערכו.

גם ההכרה וההתייחסות ההדדית כשהיא נשמרת במסגרת של צניעות יהודית וכן הטיולים והשעשועים הכשרים והצנועים יש להם כוח משיכה גדול. הם יוצרים סביבה ואוירה שכולה יהודית טהורה, שבתוכה סופגים ריח של אהבת תורה ואהבת יהדות. סוף סוף אין לנו דיקטטורה צבאית ואין ביכלתנו לנקוט אמצעי כפיה נגד הנוער המתרחק מאתנו. לא נשאר לנו אלא דרך הצלה אחת ויחידה, לחבב את היהדות ולהראות את נועמה ויפיה הרוחניים במסגרת של חברותא יהודית השומרת על עצמאותה הרוחנית באומץ לב ובגאון.

ה

ועכשיו אני רוצה לבאר את הבעיות העומדות על הפרק מצד ההלכה.

לפי תיאור כת"ר יושבים הבנים והבנות בחדר אחד, אבל אינם יושבים על ספסל אחד יחד, אלא שהם שרים שירי קודש, פסוקי תנ"ך וזמירות שבת ביחד. במחנה הקיץ או במחנה החורף הם לנים בבתיים מיוחדים, גברים בבית אחד ובחורות בבית אחר, וגם השיעורים לומדים הבנים לבד והבנות לבד, והמדריכים, שהם יראי שמים ומדקדקים במצוות, מקבלים אחריות שלא יטיילו הבנים והבנות יחד אם לא באופן מאורגן בהשגחת המדריכים.

והנה במס' סוכה נ"ב מבואר שהיו מקפידים שלא יתערבו האנשים והנשים וכלשון המשנה במס' מדות פ"ב מ"ה: וחלקה היתה בראשונה והקיפיה כצוצרה, שהנשים רואות מלמעלן והאנשים מלמטון, כדי שלא יהו מעורבין. וכן כתב הרמב"ם בהל' בית הבחירה פ"ה ה"ט ובהל' לולב פ"ח ה"ב: כדי שלא יתערבו אלו עם אלו. ולא הוזכר שם שעשו מחיצות גבוהות שלא יסתכלו אנשים בנשים, ועי' מה שכתב הב"ח באר"ח סי' ע"ה דהסתכלות היינו התבוננות לשם הנאה, וכבר הביא ביד מלאכי כלל ה' אות קע"ז בשם הרבה ראשונים, שהאיסור הוא הסתכלות בהבטה יתירה. ועי"ש מה שפירש הגמ' בעבודה זרה כ', א: ונשמרת מכל דבר רע שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו פנוי' וכו',

שהכוונה להסתכלות המביאה לידי הרהור עבירה. וזהו דבר המסור ללב וכל אחד מחויב להשמר מהסתכלות מתועבת זו, ולפיכך לא עשו בזה תיקון מיוחד, ורק תקנו שלא יתערבו אנשים בנשים, לפי שהתערבות זו מביאה ממילא לקלות ראש.

ורק בבית הכנסת יש תקנה קדומה לעשות מחיצות גבוהות, שלא יוכלו להסתכל משום תפילה וקריאת שמע, שאסור מטעם ערוה, כמבואר בברכות כ"ד, א שטפח מגולה וכן שער באשה ערוה, אבל באספות של רשות, כגון בשעת הכנסת כלה לחופה או בשעת נאומים ודרשות לא הקפידו מעולם לעשות מחיצות ורק מדקדקים שלא ישבו אנשים ונשים יחד ולא יתערבו זה עם זה. ואמנם ראיתי שמביא דברי המרדכי במס' שבת פ"ג, ש"א, שכתב: כגון מחיצה שעושים בשעת הדרשה בין אנשים לנשים מותר לעשותה בשבת, ע"ש, משמע שעשו מחיצות גם בשעת הדרשה ולא דווקא בשעת תפלה וק"ש. ונראה שזו מדת חסידות ולא מצד הדין, ומעולם לא ראינו בארצות ליטא ופולין שידקדקו בזה. והנח לישראל וכו'.

ו

ומה שנוהגים לשיר ולזמר זמירות קודש בנים ובנות יחד - כבר נשאלתי ע"ז ממנהיגי המחנות, והשבתי להם, כי בבואי לברלין ראיתי בבתי החרדים מזמרים אנשים ונשים יחד זמירות קודש בשבת, והשתוממתי למנהג זה שהוא נגד דין מפורש בא"ח סי' ע"ה סע' ג', שקול זמר אשה בשעת ק"ש אסור. ועי' שם במג"א, שקול אשה ערוה, כגון אשת איש או נדה אסור אפילו שלא בשעת ק"ש והבתולות בימינו לעולם בחזקת נדה, וידועה מחלוקת הראשונים בזה, שרה"ג וכן הר"ן והמרדכי סוברים שמ"ש בברכות כ"ד קול באשה ערוה היינו דווקא לענין ק"ש, והרא"ש אומר שם דלאו לענין ק"ש איתמר ע"ש. ויש בזה מבוכה בין מפרשי הרא"ש, שהמעדני יו"ט כתב בכוונת הרא"ש שלענין ק"ש הקילו כדי שלא יבטל מק"ש ע"ש, [עמוד ריז] וכבר השיג עליו במחצית השקל א"ח סי' ע"ה, שאין סברא לומר שלענין ק"ש יש להקל. ובאמת פשוט לשון הרא"ש דלאו דווקא לענין ק"ש אלא לעולם אסור לשמוע קול זמר וכן הבין דברי הרא"ש רבנו הגר"א שם.

והנה הרמב"ם והסמ"ג והטור לא הביאו דין זה לענין ק"ש אלא בהל' איסורי ביאה. משמע שחולקים הם על רה"ג וסוברים כהרא"ש, אלא שהם כתבו הלשון: אסור לשמוע קול ערוה, ומשמע שהאיסור הוא לשמוע קול ערוה, אבל לא קול פנוי שאינה ערוה. ונראה שאין כאן מחלוקת, שרה"ג כתב כן לענין ק"ש, דהתם נאמר בגמרא סתם: קול באשה ערוה, משמע בין נשואה ובין פנוי וכמו שדקדק בס' באר שבע המוזכר לעיל, ולכן פירש דמירי לענין קריאת שמע, אבל שלא בשעת ק"ש מותר לשמוע קול פנוי. ואם בגמ' קידושין ע', א נאמר: נשדר לי' מר שלמא לילתא, א"ל הכי אמר שמואל: קול באשה ערוה. משמע שאפילו שלא בשעת ק"ש אסור ולכן פירשו הרמב"ם והטור דהתם מירי בא"א והיא ערוה ולהכי אסור אפילו שלא בשעת ק"ש. ועי' בשו"ע א"ח סי' ע"ה, שכתב המחבר: יש להיזהר משמיעת קול זמר אשה בשעת ק"ש, והיינו כדעת רה"ג הנ"ל. ואולם באהע"ז סי' כ"א סעיף א' העתיק לשון הרמב"ם: ואסור לשמוע קול ערוה, והיינו שלא בשעת ק"ש, דאז אסור רק בערוה. וכן כתב שם הב"ש, ועי' גם במג"א סי' ע"ה ש"כ.

ז

ואולם לדינא אין נ"מ בזה, כיון דהבתולות הן בחזקת נדה וכמש"כ במ"ב א"כ אסור לעולם לשמוע קול זמר של בתולות. ומטעם זה ערערתי נגד מנהג זה שנהגו חרדי אשכנז. ואולם אחרי חקירה ודרישה נאמר לי כי הגאון הצדיק ר"ע הילדסהיימר ז"ל וכן הגרש"ר הירש ז"ל בפרנקפורט על נהר מיינ התירו בזמירות קודש לזמר יחד, והטעם משום דתרי קלא לא משתמעו וכיון שמזמרים יחד אין חשש איסור, אבל לא נחה דעתי בזה וחפשתי ומצאתי בשדי חמד מערכת קול, שהביא בשם רב ספרדי להתיר זמירות קודש של אנשים ונשים יחד.

וסמך מצאתי לדבריו ממקרא מפורש בשופטים ה' "ותשר דבורה וברק בן אבינועם" וכו'. ואח"כ ראיתי בבאר שבע שהביא פסוק זה, ודחה כי על פי דיבור שאני וכמש"כ התוס' ביבמות מ"ה, ב ד"ה מי [וראה גם בבבא קמא ט"ו, א תוד"ה אשר תשים ושבעות כ"ט, ב תוד"ה שבעות העדות] להא דכתיב: והיא שפטה את ישראל, והיא אשה פסולה לדון, דעפ"י דבור שאני. אולם זה דוחק, דלגבי דין אפשר לומר שעפ"י הדבור הותר לה לדון שהיא היתה נביאה ולא ה' שם איש גדול כמותה, משא"כ לענין שיר הוא דוחק לומר כן. ובלא"ה תירצו שם התוס' תירוצו אחר, שהיא היתה מלמדת להן שידונו ואח"כ ראיתי מובא בשם החיד"א בספרו דבש לפי מערכת ק', שבשעת השראת שכניה שריא לאשה לשורר וליכא משום הרהור, ועכ"פ יש סמך למה שהביא בשד"ח הנ"ל, שבשיירי קודש לא חיישינן להרהור.

ח

והנה הכ"מ כתב בטעם הרמב"ם שהשמיט את הדין קול באשה ערוה בהל' ק"ש, משום שהרמב"ם סובר שקול ושער לא נאמרו לענין ק"ש, אלא לענין שאסור להנות מקולה, וכן כתב הב"י בדעת הטור שהשמיט ג"כ דין זה בהל' ק"ש. וברמב"ם הל' איסורי ביאה פכ"א ה"ב כתב: והמסתכל אפילו באצבע קטנה של אשה ונתכון להנות, כמי שנסתכל במקום התורף ואפילו לשמוע קול הערוה או לראות שערה, אסור. משמע שרק במסתכל כדי להנות אסור, וכן כתב המאירי בברכות, וכן באשכול הל' תפלה סי' ד' הביא בשם מי שאומר שמותר לקרות ק"ש אף כששומע קול זמר של אשה ורואה שערה אם אינו מכוון להנות ממנה ולא איתמר בגמ' קול ושער באשה ערוה אלא לאסור ליהנות בקולה ושערה של ערוה. ע"ש שסיים: ולא משמע הכי בגמ'. ודעת המחמירים לאסור בשעת ק"ש בכל אופן, אבל שלא בשעת ק"ש בודאי שאינו אסור אלא כשמתכוין להנות וכדעת הרמב"ם הנ"ל, וא"כ יש [עמוד ריח] לומר שבזמירות קודש אין לחוש שיתכוונו להנות מקול אשה.

ואולי מטעם זה כתבו הפוסקים לאסור רק קול זמר אף שבגמ' נאמר קול סתם, משום שזמר גורם להרהורי תאוה ולא קול סתם שרגיל בו. מ"מ יש מקום לומר, שבזמירות קודש הזמר מעורר רגש קודש ולא הרהור עבירה. ועי' בב"י שהביא בשם רה"ג, שאף בשעה שמנגנות אם יכול לכוון לבו לתפלתו בענין שאינו שומע אותה ואינו משים לבו לעי' אין לו להפסיק קריאתו. ועי' באוצר הגאונים לברכות שהביאו, וכן בחידושי הריטב"א לקידושין כתב, שהכל לפי מה שהוא אדם מכיר בעצמו שיצרו נכנע וכפוף לו ואינו מעלה טינא בלבו כלל מותר לו להסתכל ולדבר עם הערוה ולשאלו בשלום אשת איש, והיינו ההוא דבבא מציעא פ"ד, א ר' יוחנן הוה אזיל ויתיב אשערי טבילה ובכתובות י"ז, א ר' אמי [בד"ו: ר' אבהו] כו' נפקן אמהתא דבי קיסר לאפיה וכו' ולא חיישי להרהורא מטעמא דארמן, אלא שאין ראוי להקל בזה אלא לחסיד גדול, עכ"ל. והובא בפ"ת אבהע"ז סי' כ"א.

ויש עוד סניף להתיר זמירות קודש עפ"י מה שכתב הרמ"א באבהע"ז סי' כ"א, שכל שאינו עושה דרך חיבה רק כוונתו לשם שמים, מותר. ומקור דבריו בתוס' קידושין פ"ב, א ד"ה הכל לש"ש, שע"ז אנו סומכים השתא שאנו משתמשים בנשים, ואף שיש לחלק בין שימוש בנשים ובין שמיעת קול זמר, מ"מ יש לומר כיון שהמזמרים זמירות קודש ג"כ מתכוונים לש"ש, כדי לעורר רגשות דתיים אצל הבנות ולטעת בלבם חיבה לקדשי ישראל, יש לסמוך על המקילים. ועי' במס' יומא ס"ט, א גבי שמעון הצדיק: עת לעשות לה' וכו' ובפירש"י שם. ובמס' תמורה י"ד, ב איתא שהתירו לכתוב דברי תורה שבע"פ משום עת לעשות לה' הפרו תורתך, ואמרו: מוטב תיעקר אות אחת מן התורה ולא תשתכח תורה מישראל, ובמס' גיטין דף ס', א למדו מזה שמותר לטלטל ולקרות בספר אפטרותא משום כיון דלא אפשר עת לעשות הפרו תורתך.

ובוודאי שדבר זה נמסר רק לחז"ל להכריע מתי הוא העת לעשות ומה מותר להפר, ולא נמסר לכל אדם לעשות מעשה בשביל שהוא יודע כי יש כאן עת לעשות וכו'. ואולם בנידון שאין כאן איסור גמור ורק יש כאן מנהג חסידות ומדת צניעות אפשר לדרוש סמוכין ולהתיר בארץ צרפת, שכבר הגיע מצב היהדות עד משבר ואם לא נאחז באמצעים חינוכיים מנוסים ומעוטרים בהצלחה, כאותם של ארגון "עזרא" באשכנז וארגון "ישורון" בצרפת, עתידה תורה ח"ו שתשתכח מישראל, וד"ל.

ט

ולכן הוריתי למנהיגי הארגון "ישורון" שיכולים לסמוך על גדולי אשכנז, שהיו בקיאים בחכמת החינוך וידעו רוח בנות הדור שהתחנכו בבתי ספר ולמדו לשונות ומדעים, שיש להן רגש של כבוד עצמאי והן רואות עלבון ודחיפה לחוץ למחנה באיסור שאוסרים עליהן להשתתף בזמירות קודש. ולכן התירו לנשים להשתתף בזמירות של שבת. ואנו רואים ויודעים כי גדולי אשכנז הצליחו בחינוך הבנות ונשים צעירות יותר מגדולי שאר הארצות. ובאשכנז ראינו נשים מלומדות ובעלות דרגא השכלה גבוהה, שהיו חרדות על דת ישראל ומקיימות את המצוות בהתלהבות. ומשום כך אין אני מרהיב לאסור מה שהתירו הם, ובכגון דא נאמר עת לעשות לה' הפרו תורתך. וכעין מה שכתב המרדכי: ובעונותינו שאנו מפוזרים בארצות שונות ועת לעשות לה' הפרו תורתך הלכך אין אנו נזהרים מללמוד בשמיעת שיר נשים ארמאיות, והובא במעיל"ט בברכות שם. ואף שיש לחלק בין הנושאים, מ"מ הטעם אחד הוא, שבארצות כמו אשכנז וצרפת הנשים מרגישות עלבון ופגיעה בזכויותיהן אם נאסור עליהן להשתתף בעונג שבת ע"י זמירות קודש. ודבר זה מובן למי שמכיר טבע הנשים במדינות הללו. והאיסור יוכל לגרום לריחוק הנשים מן הדת, חלילה.

ובפירוש התניתי במכתבי להנ"ל, שאין לכופ על הנשים שצריכות להשתתף בזמירות קודש, ואם יתרצו להחמיר על עצמן, חלילה ללעזז עליהם [עמוד ריט] ולהתלוצץ בהן, שהרי סוף סוף מנהג אבותינו הקדושים בידן שנזהרו מלהתיר לנשים אפילו זמירות קודש.

ואמנם מבין אני לרוח קצת החרדים המרננים נגד "ישורון", שהם רואים במנהגי סטיה מן המנהגים שהורגלו בהם באורח חייהם בפולין ובאונגארן. אולם הם מעלימים עיניהם מן המצב בצרפת כמו שהוא. ליהודים החרדים מן הסוג הישן אין שום השפעה על מהלך החיים, הם מרוכזים בתוך חוגם המצומצם ואינם שמים את לבם לתהליך ההתבוללות העושה שמות גם בקרב החרדים. אף החרדים שולחים בניהם ובנותיהם לבתי ספר נכריים, ואין להם שום ערובה שיהי' בכוחם לעמוד נגד הזרם השוטף ומכלה, הם בוטחים בעצמם ואינם דואגים דאגת מחר לעתידם הדתי של ילדיהם.

צו השעה הוא ליצור חוג של צעירים וצעירות דתיים, תנועת נוער עם התלהבות מדבקת וכוח משיכה חזק, אשר בהיותם מושרשים בקרקע היהדות הדתית יסתגלו להכניס זרם חדש בקרב היהדות, זרם של להט נפשי, של רוח רענן וחי, שבכוחו לכבוש את הלבבות ולרומם את הנפשות הנחשלות, שהגעועים לחיי קדושה של יהדות טהורה עוד לא עומעמו בקרבן. רק במסגרת זו של ארגון "ישורון" אפשר למשוך את הנוער שלעולם לא יבוא למקום אחר. ורק במסגרת זו ישנם סיכויים לשגשוג חדש של הרוח הדתי ולפעולה חנוכית כובשת וסוללת דרך. יחיאל יעקב וויינבערג

שו"ת יביע אומר חלק ח - אה"ע סימן יב [עיין במאמרו של יעקב חרל"פ בתחומין כה]

(י) וחזי הוית בשו"ת בשמים ראש (סי' רכ), שהביא תשובה המיוחסת לרבינו ברוך ממגנצא, ושם כתוב להתיר את הקראים לבוא בקהל, שאע"פ שהם חולקים עלינו בעניני גטין וקדושין ודיני עריות, הרי אין לנו דבר ברור ומסויים שאירע ביניהם שנאסר ע"פ חז"ל, כדי לחוש בגללו לממזרות, ואחזוקי איסורא לא מחזקינן, ואם באנו לחוש לכך, הרי עינינו הרואות שגם חכמי התלמוד שלנו נחלקו דיני עריות, בדברים דלמ"ד אחד היא אשת איש, ולאידך מ"ד היא פנויה. וכן בענין צרת הבת שנחלקו בית שמאי ובית הלל (ברי"ש יבמות), ואמרינן שעשו ב"ש כדבריהם, אלא דהו מודיעי לב"ה, ואח"כ נתערבו משפחות אלו בישראל, ואף שהולדות ממזרים לדברי בית הלל (יבמות יד סע"ב), ועכשיו אף לאודועי הוא מן הנמנע, כי פזורים אנו בכל קצות תבל. וכן בכל דבר שיש בו מחלוקת סוגיאן דעלמא שעשו כדבריהם, ואפי' הכי לא חיישינן. ואין זה ענין לדין אלמנת עיסה ולכל הני דחשו למיעוטא ולספק ספיקא, דהתם אינם אלא אקראי בעלמא, ובאנשים פרטיים, אבל לעקור קהל גדול מלחסות תחת כנפי השכינה הא ודאי שאין לדחות אבן אחר הנופלים מעדת ישראל, המון גדול, הנותנים לב לקיים התורה כמנהג אבותיהם, וסובלים שעבוד הגלות כמונו, ונהרגים על קידוש ה', וקיימים בכח הרועה שמצילם, כאשר אתנו, ואיך נאמר לקהל גדול כיוצאי מצרים להתרחק מעלינו מפני שאנו צריכים לבדוק בהם אחר חשש ממזרות, וא"כ צא ובדוק בישראל, שבזמן מלכות ירבעם ואחז ומנשה ואמון ויהויקים וכל המלכים הרשעים, רוב ישראל התנהגו שלא ע"פ הקבלה אשר קבלנו בסיני. ואילו היה אסור להתחתן בלי בדיקה מחשש ממזרות, וכן בקראים, איך לא הודיעונו חכמי ישראל בתלמוד שלנו... ואפי' אילו היה ספק ממזר אסור מן התורה, היה ראוי לעוקרו כדי שיתקדש ולא יתחלל שם שמים בפרהסיא, כי למה יאמרו הגוים הנה עם ה' אלה, ושתי כתות הן, ושני מיני ישראל, זה זמן עצום בגולה, וכל אחת מהן שונאת את חבריתה, ואינם מתחתנים זה עם זה. ואין לך חלול ה' גדול מזה. (וכמ"ש ביבמות עט. מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ויתקדש שם שמים בפרהסיא וכו'), וכל שכן שבאמת אין כאן איסור כל שלא נודע לנו בבירור חשש ערוה פרטי. ועוד דקי"ל משפחה שנטמעה נטמעה, ומה לי אם נטמעו בתוכינו או בין הצדוקים, והרי ישראל הם. ואם כי אבות אכלו בוסר זה כאלף שנה, אלה הצאן מה עשו, ואיך יעלה על הדעת לפסול את כולם משום ממזרים שנבלעו בהם, והרי ר' יהושע הכשיר גר עמוני לבא בקהל, מפני שעלה שנחריב ובלבל את האומות (ברכות כח א), וכל בר דעת יודע שבלי ספק בזמן ר' יהושע היו בארץ בני עמון מיעוט של עמונים, יותר ממה שיש מיעוט ממזרים בקראים, ואעפ"כ לא חש להם וכו'. עכת"ד. ...

והנה אע"פ שידוע ומפורסם שכמה מגאוני ישראל קראו מלא אחרי הספר "בשמים ראש", ושאינו אלא מעשה ידי הרב ר' שאול ברלין, ולאוו מר בריה דרבינא חתים עליו...ומיהו אף שאין למדים מהבשמים ראש אלא מצד האמור בו, ולא מצד האומר, וכמ"ש ידידנו המנוח הגרש"י ז"ל בס' המועדים בהלכה (עמוד רנז). וכי"ב כתב הגאון ממונקאטש בשו"ת מנחת אלעזר ח"ב (ס"ס ה) בד"ה שוב, שאמנם את הטוב נקבל ממנו וכו' ע"ש. ובמילי מעלייתא דאית ביה דרשינן. הרי כאן נאמרו בו דברים של טעם שראויים להשמע. ומ"ש רבינו ברוך בתשובה המיוחסת לו, שיש חילול ה' בעיני הגוים שאנו מרחיקים ופוסלים את העדה שסובלת עמנו בגלות וכו', דברים אלה יש להם תוקף גם בזמנינו, ביתר שאת ויתר עוז. כי ידוע שכמה מהקראים וראשיהם חתרו בכל עוז למען מדינת ישראל, גם בהיותם בגולה, ומהם שנמסרו בידי שלטונות מצרים, והוציאום להורג, על מה שפעלו במסירות נפש למען ישראל, ואף בבואם לארץ ישראל, הם מתגייעים לצבא ישראל, ומגינים עלינו בכל כחם מידי המחבלים הרשעים שונאי ישראל, אשר כל יום יגורו מלחמות, אני שלום וכי אדבר המה למלחמה, ומה יאמרו עלינו החפשים שאינם שומרי תורה ומצוות, בראותם שאנו מרחיקים את אלה שמוסרים עצמם בשביל ישראל, ומבדילים אותם מזרע ישראל, וכן לא יעשה. ולכן יש להעמיד הדבר על קו הדין ועל האמת ועל השלום.